

Міністерство культури та інформаційної політики України
Одеська національна наукова бібліотека

**ПАМ'ЯТКИ ПИСЕМНОСТІ
ТА КУЛЬТУРИ:
ВИВЧЕННЯ, ЗБЕРЕЖЕННЯ,
ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ**

МАТЕРІАЛИ

**Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю
до 100-річчя Музею книги
відділу рідкісних видань та рукописів
Одеської національної наукової бібліотеки**

Одеса, 6–7 грудня 2022 р.

Одеса
2023

УДК 719:[09+008]](06)

П 15

- П 15 **Пам'ятки писемності та культури: вивчення, збереження, популяризація** : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з між-нар. участю до 100-річчя Музею книги відділу рідкісних видань та рукописів Одес. нац. наук. б-ки, Одеса, 6–7 груд. 2022 р. [Елек-тронне видання] / упоряд. Г. М. Шпак ; відп. ред. Арюпіна Л. В. ; пер. з англ.: А. Р. Коцюруба, Н. М. Диба ; ред.: Н. Г. Майданюк, І. С. Шелестович. – Одеса, 2023. – 285 с. – Укр., англ. – Режим доступу: ....

Учасники конференції – провідні книгознавці, науковці-музейники, архівісти України та ближнього зарубіжжя – пропонують відповіді на виклики сьогодення; обговорюють пріоритетні напрями роботи та обмінюються досвідом з актуальних питань книгознавства, бібліотекознавства, архівознавства, музеєзнавства, інформаційної діяльності, цифрової репрезентації документних пам'яток як складової діяльності інституцій пам'яті; розглядають їх важливу роль у визначенні системи цінностей суспільства, формуванні національної ідентичності, історичної свідомості.

Для провідних фахівців бібліотек, архівів, музеїв, наукових установ, реставраційних центрів України та зарубіжжя, книгознавців, культурологів.

УДК 719:[09+008]](06)

Упорядник Шпак Г. М.

Відповідальний редактор Арюпіна Л. В.

Переклад з англ.: Коцюруба А. Р., Диба Н. М.

Редактори: Майданюк Н. Г., Шелестович І. С.

Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.

Англомовні тексти подано в авторській редакції.

© Одеська національна
наукова бібліотека, 2023

© Автори статей, 2023

ЗМІСТ

Від упорядника	9
ВІТАЛЬНІ СЛОВА	10
КАРАНДЄЄВ Ростислав, <i>перший заступник Міністра культури та інформаційної політики України</i>	11
ХРОМОВ Анатолій, <i>голова Державної архівної служби України</i>	14
БІРЮКОВА Ірина, <i>генеральний директор Одеської національної наукової бібліотеки</i>	17
ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ	19
КОВАЛЬЧУК Галина <i>Дослідження книжкових пам'яток як історична традиція українського книгознавства</i>	20
ЛОСІЄВСЬКИЙ Ігор <i>Бібліотечний підрозділ документарних пам'яток: сучасна функціональна модель</i>	25
LOTMAN Piret = ЛОТМАН Пірет <i>The book heritage and national identity: the estonian experience = Книжкова спадщина та національна ідентичність: досвід Естонії</i>	30
COSOVAN Veronica = КОСОВАН Вероніка <i>Ukrainian slavonic books from the National library of the Republic of Moldova = Слов'янські книги України з Національної бібліотеки Республіки Молдова</i>	32
ЛУК'ЯНЧУК Петро <i>Збереження архівних пам'яток Одещини в умовах загроз воєнного конфлікту</i>	41
АРЮПІНА Ліна, ІЖИК Лариса <i>Музей книги Одеської національної наукової бібліотеки як складова науково-інформаційного та соціокультурного простору України</i>	43

СЕКЦІЯ 1

Бібліотеки, архіви, музеї як інституції збереження національної пам'яті 50

АЛЕКСЄЄНКО Майя

Libri rari Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова: надходження, вивчення та збереження 51

ПРАВОВЄРОВА Лілія

Вивчення, збереження, популяризація приватних колекцій відомих учених-медиків у фондах Національної наукової медичної бібліотеки України (ННМБУ) 56

КОНДРАТЕНКО Тамара, СУЛИМА Оксана, БІЛОКІНЬ Фаїна

До питання співпраці Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського та Державного архіву Полтавської області 58

ГОЛОВКО Олеся

Історія Полтавського літературно-меморіального музею В. Г. Короленка: минуле і сучасність 62

ДЕМЕНТЬЄВА Ірина

Колекції раритетних видань в експозиціях Музею книги 67

ДОВГАНЮК Ірина

З досвіду роботи з рідкісною та цінною книгою в Одеській ОУНБ імені М. С. Грушевського 72

СЕКЦІЯ 2

Історія формування та сучасний стан колекцій документних пам'яток у фондах інституцій пам'яті 76

PETREIKIS Tomas = ПЕТРЕЙКІС Томас

Lithuanian press heritage of Odesa before 1919 = Литовська спадщина одеської преси до 1919 року 77

БУЛИГА Олександр

Книгозбірня Почаївського монастиря унійної доби 87

ЛЕВЧЕНКО Юрій

Документи комітету «Українці Канади» (КУК) у колекції видань і документів, переданих Службою зовнішньої розвідки України до Наукової бібліотеки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова 93

Юрій ЛЕВЧЕНКО,

завідувач відділу інформаційно-бібліографічної
роботи НБ Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова,
кандидат історичних наук.
Київ, Україна

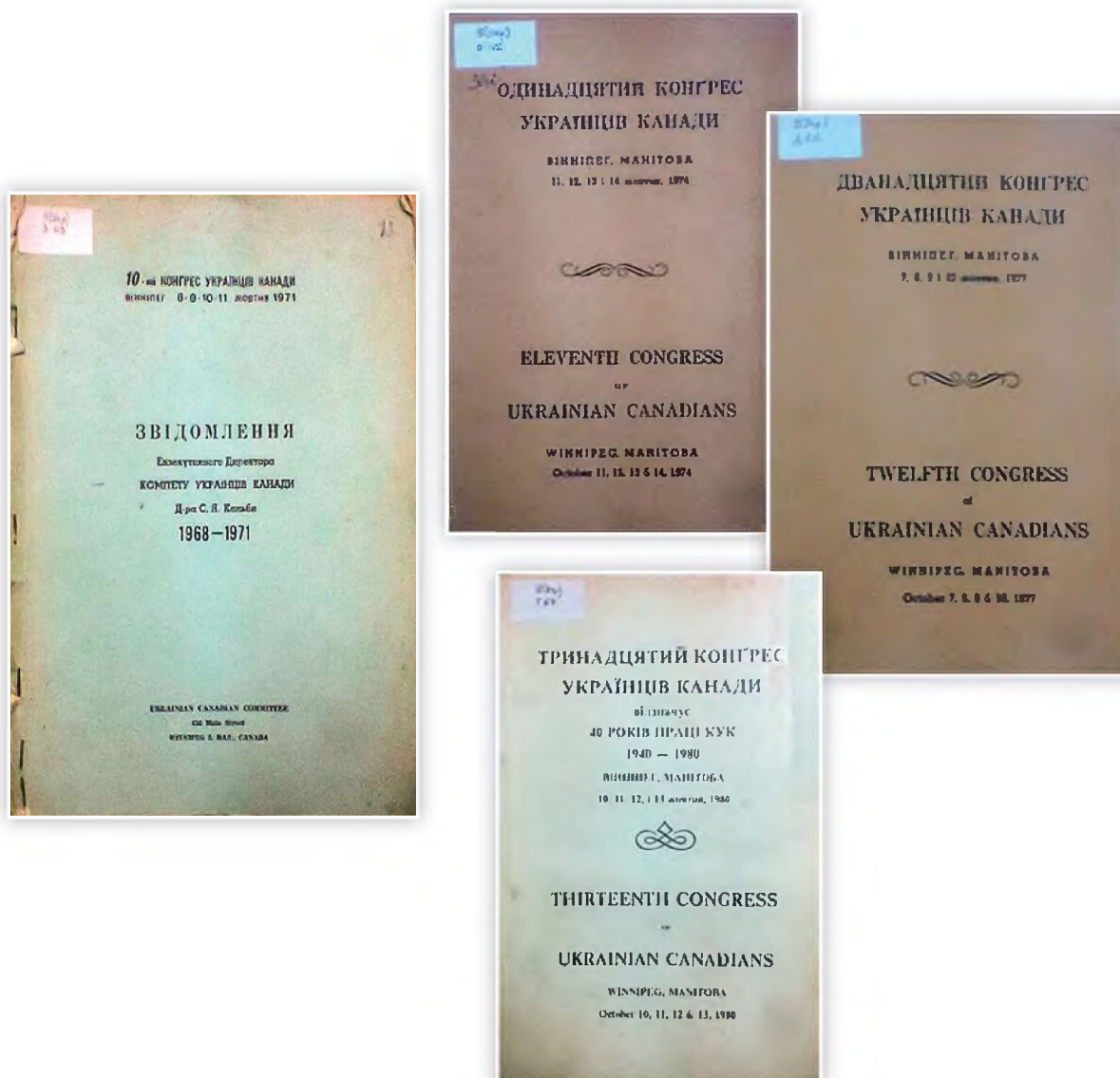
**ДОКУМЕНТИ КОМІТЕТУ «УКРАЇНЦІ КАНАДИ»
(КУК) У КОЛЕКЦІЇ ВИДАНЬ І ДОКУМЕНТІВ,
ПЕРЕДАНИХ СЛУЖБОЮ ЗОВНІШНЬОЇ
РОЗВІДКИ УКРАЇНИ ДО НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ
НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

Комітет українців Канади (з 1989 – Конгрес українців Канади) – національна координаційна рада українських політичних і громадських культурних організацій та церков, яка водночас є представницькою організацією українців у Канаді. Він утворений у листопаді 1940 року за ініціативою канадського уряду з метою забезпечення ефективною участі українців у боротьбі проти німецького нацизму. Після Другої світової війни комітет заснував Фонд допомоги українців Канади (сприяв організації навчання української мови в канадських школах і закладах вищої освіти) та Українське центральне допомогове бюро в Лондоні (здійснювало підтримку українських біженців у Європі), які забезпечували збереження етнічної та духовної самобутності української еміграції. У 1940–1980-х рр. діяльність конгресу спрямовувалася на об'єднання зусиль українців Канади для допомоги українському народові в боротьбі за незалежність: проводилися заходи з відзначення національних свят та історичних дат з життя українського народу; здійснювались акції протесту проти русифікації України; засуджувалися переслідування українських дисидентів; підтримувалась діяльність «Голосу Америки». Від проголошення незалежності України Конгрес співпрацює з українськими державними організаціями та установами [1, с. 14–25; 8, с. 248–249].

5 грудня 2012 року Служба зовнішньої розвідки України передала Національному педагогічному університету імені М. П. Драго-

манова 1 837 найменувань друківаних видань української діаспори для подальшого їх використання у викладацькій, науковій та дослідницькій діяльності. На початку 2013 року ця література була отримана Науковою бібліотекою університету, де вона зберігається як окрема колекція. Щоб відрізнити видання колекції від інших надходжень, було ухвалено рішення позначити їх латинською літерою «R» (від латинського «raritas» – раритет, рідкісний) та кожному примірнику присвоїти порядковий номер. Відповідно, колекція отримала нумерацію R-1 – R-1996 [6, с. 17–18].

У колекції зберігаються збірники матеріалів 10–13-го конгресів українців Канади, що відбулися, відповідно, у 1971, 1974, 1977 і 1980 роках (номери в колекції – R-325, R-326, R-880, R-1682). Вони містять: програми конгресів; матеріали пленарних сесій; звіти відділів; доповіді; резолюції; привітання учасників конгресу; промови спеціально запрошених гостей [3–4; 9; 11]. У колекції зберігається

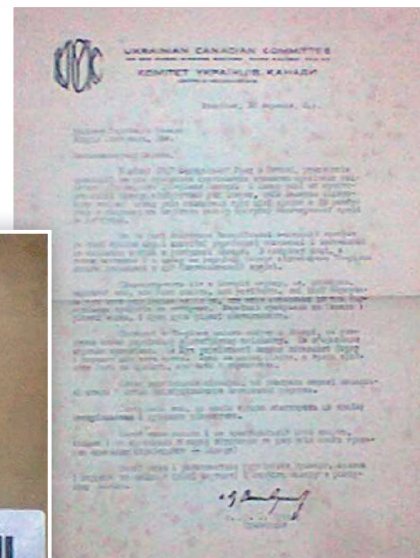
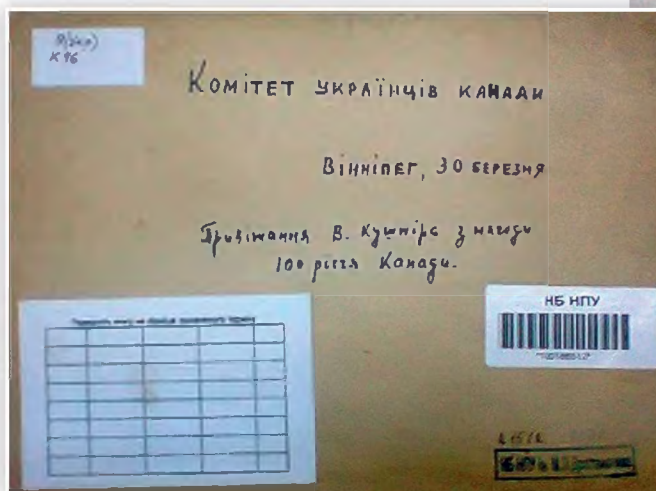

також програма відзначення 60-річчя проголошення самостійності та соборності Української держави 18 лютого 1978 року (містить історичні відомості про Акт злуки УНР і ЗУНР в єдину соборну Українську державу та про відділ КУК у Монреалі (Канада)), один випуск Бюлетеня Комітету українців Канади за березень-квітень 1979 року (6 статей з української культури та історії, повідомлення про життя української діаспори в Канаді), номери в колекції – R-994 і R-839 [2;10].

Окрім друкованих видань у колекції представлено окремі документи Комітету українців Канади – листівка «Привітання президента Комітету українців Канади В. Кушніра з нагоди 100-річчя Канади» (R-1512) та добірка документів «Листи, документи, їх копії, протоколи засідань, зборів, річні звіти КУК, вирізки з газет» за 1981–1986 роки (R-1751).

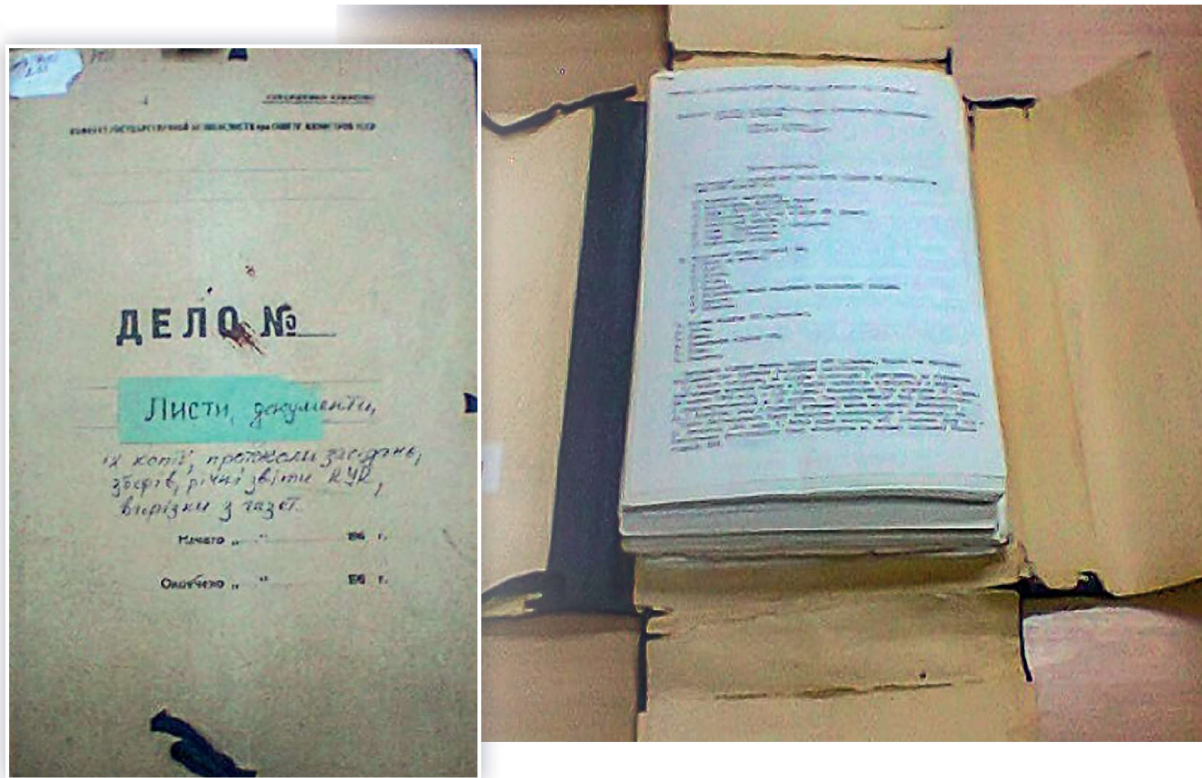
Листівка – це аркуш паперу формату А4, на якому згори до низу подано: логотип і назву організації англійською та українською мовами; місце і дату створення документа; привітання Федерального уряду в Оттаві з «першим 100-річчям Канади», в якому розкрито історію українців (від перших поселенців до сучасності (1967)) та їх внесок у розбудову Канади; підпис та ініціали президента Комітету українців Канади. На звороті аркуша надруковано портрет, можливо Василя Кушніра, однак точно невідомо. Листівка зберігається у пожовклому від часу конверті формату А5 з чорнильним надписом на лицевому боці: «Комітет українців Канади. Вінніпег, 30 березня. Привітання В. Кушніра з нагоди 100-річчя Канади» [5].

Добірка документів зберігається у великій архівній теці «ДЕЛО» 1960-х років, що має три зав'язки та позначення приналежності до організації – «Комитет государственной безопасности при Совете министров УССР». У ній зібрано різні документи Комітету українців Канади, більшу частину з яких складають протоколи: загальних річних зборів відділу КУК від 27 квітня 1983 та 30 квітня 1984; засідання президії комітету КУК від 17 жовтня 1981 та 5 березня 1983; засідань управи відділу КУК від 11 червня 1984 та 12 лютого 1985; ширшого засідання управи відділу КУК від 30 січня 1984, 10 вересня 1984, 11 вересня 1984, 1 жовтня 1984, 28 листопада 1984, 21 січня 1985, 25 лютого 1985, 27 травня 1985, 17 червня 1985 та 26 серпня 1985; засідання виконавчої президії КУК від 23 серпня 1982, 19 листопада 1982, 11 грудня 1982, 15 квітня 1983, 27 травня 1983 та 16 квітня 1984; виконавчої управи відділу КУК від 8 березня 1984, 19 березня 1984 та 12 квітня 1984. Також тут можна знайти: різні внутрішні документи КУК, такі як «Принципові засади Комітету українців Канади» (7–10 жовтня 1983); різноманітні брошури та запрошення на культурні заходи, які проводив КУК; різного роду англomовні статті, газетні та журнальні вирізки про представників українського дисидентського руху – Валентина Мороза, Івана Дзюбу, Миколу Горбала, Данила Шумука та інших. Крім документів КУК зустрічаються окремі документи інших організацій – Українського конгресового комітету Америки, Світового українського визвольного фронту, «Американці в обороні людських прав в Україні», з якими співпрацював комітет. Окрім до-

кументів у папці зберігаються 10 різноманітних видань (брошур і окремих випусків періодичних видань): «Ukrainian independence January 22, 1918: a historical background» (1974); Бюлетень Суспільної Служби Українців Канади. Чис. 4 (20). (1983); «American for human rights in Ukraine: annual activities report» (1985) тощо [7].

Отже, колекція видань і документів, переданих Службою зовнішньої розвідки України, містить різноманітні документи Комітету українців Канади. Друковані видання представлено збірниками матеріалів конгресів, пам'ятною брошурою та одним випуском бюлетеня, що були видані в 70–80-х роках ХХ ст. Своєю чергою, документи, які зберігаються в колекції, належать до першої половини 80-х років (1981–1985) ХХ ст. і є діловою документацією комітету. Враховуючи історико-політичні умови другої половини ХХ ст., не дивно, що ці видання та документи потрапили до спецхрану органів державної безпеки та зберігалися там до передання нашої бібліотеці. На сьогоднішній час вищезгадані видання й документи Комітету українців Канади втратили колишнє ідеолого-політичне значення та перетворилися на джерела вивчення історії української діаспори й еміграції в Канаді. Сподіваюся, що з часом вони привернуть увагу українських дослідників, будуть ретельно вивчені та, як наслідок, стануть основою для ґрунтовних історичних праць.

Список використаної літератури

1. Бажан О. Г. Конгрес українців Канади. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій [та ін.]. Київ : Наук. думка, 2008. Т. 5 : Кон-Кю. С. 14–15.
2. Бюлетень комітету Українців Канади. Відділ Монреаль. 1979. Число 3/4 (березень–квітень). 28 с.
3. Дванадцятий конгрес Українців Канади: Вінніпег, Манітоба 7, 8, 9 і 10 жовтня, 1977 / накладом Комітету Українців Канади. Вінніпег, 1977. 187 с.
4. Звідомлення Екзекутивного директора Комітету Українців Канади доктора С. Я. Кальби. 1968–1971: 10 Конгрес Українців Канади, Вінніпег, 8-9-10-11 жовтня 1971. Вінніпег : Ком. українців Канади, 1971. 190 с.
5. Кушнір В. [Привітання з нагоди 100-річчя Канади] : листівка. [1967]. 1 арк.
6. Левченко Ю. І. Колекція видань та документів, переданих Службою зовнішньої розвідки України, у фонді Наукової бібліотеки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. *Реабілітована література* : покажч. колекції видань та документів, переданих Службою зовніш. розвідки України до Наук. б-ки НПУ ім. М. П. Драгоманова / уклад. Ю. І. Левченко. Київ, 2019. С. 17–37.
7. Листи, документи, їх копії, протоколи засідань, зборів, річні звіти Комітету Українців Канади, вирізки з газет / [Комітет Українців Канади]. [Вінніпег], [1982–1986]. 511 арк.
8. Макар В. Ю. Конгрес українців Канади. *Енциклопедія сучасної України* : у 30 т. / редкол.: І. М. Дзюба [та ін.]. Київ : Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України, 2014. Т. 14 : Кол–Кос. С. 248–249.
9. Одинадцятий конгрес Українців Канади. Вінніпег, Манітоба, 11, 12, 13 і 14 жовтня, 1974. Вінніпег : Накладом Ком. Українців Канади, 1974. 246 с.
10. Пропам'ятна програма в річницю проголошення самостійності і соборності Української Держави 18-го лютого 1978 / Ком. українців Канади відділ у Монреалі. Монреаль, 1978. 36 с.
11. Тринадцятий конгрес українців Канади відзначає 40 років праці КУК. 1940–1980: Вінніпег, Манітоба 10, 11, 12 і 13 жовтня 1980 / накладом Ком. Українців Канади. Вінніпег, 1980. 266 с.

